

ISSN 2313-4593

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДНІПРОВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ОЛЕСЯ ГОНЧАРА

*До 100-річчя Дніпровського національного
університету імені Олеся Гончара (1918–2018)*

ДОСЛІДЖЕННЯ З ЛЕКСИКОЛОГІЇ І ГРАМАТИКИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Випуск 18

*Збірник наукових праць
за редакцією доктора філологічних наук,
професора І. С. Попової*

ДНІПРО • ЛІРА • 2017

ХУДОЖНЬО-ТВОРЧИЙ УНІВЕРСУМ ВІКТОРА БОЙКА

Висвітлено концепцію мовної картини світу Віктора Бойка як складника поетичного мислення поета, визначено найзначущі події життя і творчості митця, зацентовано на художньому осмисленні духовності, проведено паралелі між мовною та філософською картинами світу, проаналізовано зв'язки між цінностями культурними та духовними, виокремлено специфіку поетичного мовлення майстра художнього слова, особливості його світосприйняття, індивідуальної манери побудови поетичного твору.

Ключові слова: мовна картина світу, духовність, поетичне мовлення, культурні цінності, світосприйняття, поетичний твір, Віктор Бойко.

Представлена концепция языковой картины мира Виктора Бойко как составляющая поэтического мышления поэта, обозначены наиболее значимые события жизни и творчества мастера художественного слова, сделаны акценты на художественном осмыслении духовности, проведены параллели между языковой и философской картинами мира, проанализирована связь между ценностями культурными и духовными, определена специфика поэтического языка поэта, особенности его восприятия мира, индивидуальной манеры построения поэтического произведения.

Ключевые слова: языковая картина мира, духовность, поэтический язык, культурные ценности, восприятие мира, поэтическое произведение, Виктор Бойко.

The article highlights the concept of the language picture of the world of Victor Boyko as a component of the poet's poetic thinking, identifies the most significant events in the life and work of the the artistic word master, emphasizes the artistic interpretation of moral, draws parallels between the linguistic and philosophical paintings of the world, analyzes the relationship between cultural and moral values, The specific features of the poetic language of the poet, the peculiarities of his perception of the world, the individual manner of constructing a poetic work are singled out.

Keywords: language picture of the world, moral, poetic language, cultural values, perception of the world, poetic work, Viktor Boyko.

Кожному майстру художнього слова притаманна власна манера письма й особливий стиль спілкування із читачем. Своєрідність характерів ліричних героїв, індивідуальні прийоми побудови художніх образів визначають естетичну концепцію поетичного світу митця, його світосприйняття. Сучасні лінгвістичні дослідження концентрують увагу на вивченні мовних картин світу митців як основи

буття людини в соціумі. До аналізу цього питання зверталось багато науковців, серед них, зокрема, С. Єрмоленко [7], В. Калашник [8], К. Голобородько [5], І. Степанченко [10], В. Сухенко [11] та багато інших. Мовна картина світу становить основу світосприйняття і формування внутрішнього ціннісного уявлення про існування у світі. Аналізуючи творчий дискурс Віктора Бойка, виокремимо особливість мовної картини світу митця й простежимо за формуванням, розвитком та трансформацією його духовного буття, що й становитиме *новизну* цієї статті.

За *мету* в нашій науковій розвідці ставимо оприявити концепцію мовної картини світу Віктора Бойка.

Об'єктом дослідження слугує індивідуальна манера художнього письма митця.

Віктор Бойко належить до авторів поетичних творів, які завжди розуміють буденні проблеми та переживання інших людей, його душа відкрита для пересічної людини. Ті майстри художнього слова, хто відшукує в собі сили відкритися перед загалом, розповісти про своє буденне існування, не лише про радість, а й про те, що болить, і має змогу вислухати інших, підтримати, виразити почуття влучним поетичним словом навіть на шкоду власному існуванню, є найціннішим надбанням суспільства. Ті, хто вміє виборювати й відстоювати нелегку правду життя, доносити до людей свої переконання, ділитися мріями, прагненнями, а також лікувати душі самими лише римованими рядками, є кращими представниками плеяди майстрів художнього слова. Для Віктора Бойка від самого дитинства важливими й найдорожчими у світі цінностями є любов як символ віри й надії на краще, життя як неповторна мить існування, звичайна людина як особистість, приклад міцності й сили духу, родина як змога продовжитися у своїх нащадках, хліб на столі як ознака достатку й злагоди, душа як внутрішньо-моральний вимір ціннісних уявлень людини про світ, мова як відданість рідній землі, повага до її культурних традицій та надбань.

Поет народився 15 жовтня 1946 р. у селищі міського типу Козача Лопань на Харківщині в родині шевця. 1953 р. був захований до першого класу Козачолопанської школи № 1. У шкільні роки захопився читанням художніх творів. Велике враження на майбутнього поета справили шедеври Григорія Сковороди, Івана Котляревського, Миколи Гоголя, Тараса Шевченка та інших майстрів слова. Вирішив пов'язати життя із математикою, тому після закінчення сільської школи вступив на механіко-математичний факультет Харківського державного університету (зараз – національного університету ім. В. Н. Каразіна). Згодом навчався на фізико-математичному факультеті Харківського державного педагогічного інституту (зараз –

національного університету ім. Григорія Сковороди). Працював лаборантом, слюсарем-складальником, учителював у 70 рр. ХХ ст. (вкладав фізику, математику, креслення) аж до 1979 р., але не полишав мрії про поетичний світ. Саме під час роботи в школі вирішив подати свої спроби пера до видавництва. Друкувати вірші почав 1971 р. у селищі міського типу Деркачі (зараз – Дергачі) на Харківщині. Був заступником голови комісії з роботи із творчою молоддю при Харківській письменницькій організації (1979–1982), старшим літературним працівником журналу «Прапор» (зараз – «Березіль») до жовтня 1987 р. (до обрання заступником голови правління Харківського обласного відділення Українського фонду культури). У цей час з'явилася перша збірка віршів Віктора Бойка «Пролог». Поет доклав чимало зусиль до створення Харківського літературного музею (від збирання матеріалів й оформлення перших стендів до виготовлення картотеки й роботи над експозицією «Українська Голота»), офіційно відкритого 1988 р. Він – один з ініціаторів спорудження Меморіалу жертв фашизму в Дробицькому Яру. За його ініціативи та активної участі в Харкові було встановлено меморіальні дошки Василю Елану (Блакитному), Гнатові Хоткевичу, Христі Алчевській, а також письменникам, які мешкали в будинку «Слово». Крім того, за участі В. Бойка в Харкові було споруджено пам'ятники Григорію Сковороді та Григорію Квітці-Основ'яненку, а в Мерефі на Харківщині – славетному кошовому запорозького козацтва Іванові Сірку.

Значну увагу Віктор Бойко приділяє фольклорно-етнографічній діяльності. В одному з харківських видавництв підготовлено до друку й видано за його редакцією «Пісні Слобідської України» (два випуски) та матеріали етнографічної експедиції «Муравський шлях». Брав участь в експедиціях «Стежками Слобожанщини» в села Чугуївського і Зміївського районів Харківщини та Шебекинського, Грайворонського й Борисівського районів Белгородської області. Поет завжди характеризував себе як такого, хто йде до людей [6, с. 186]. Анатолій Перерва називає В. Бойка Прометеем, який своїми віршами запалює вогонь у серцях і доносить до людей щось світле й рідне. Поетові присвячено такі рядки: *Приходять дні скляні і срібні, / Коли здається: схлинув час, / І наші душі не потрібні / Уже нікому, окрім нас. / І що згубив, те і знайшов ти, / Лиш розпізнати його зумій. / А що надворі – квітень? жовтень? – / Яка різниця, друже мій! / Адже просвітають років морок / Квітневий мак, жовтневий глід. / І два по двадцять – ще не сорок! / І теплий іній – ще не лід! / І захищає нас Покрова / Від лютих бід і злих погонь. / Морозно... Час збирати дрова. / Пора розпалювати вогонь!* [9, с. 31]. Віктор Бойко – лауреат муніципальної премії імені П. В. Іванова в галузі етнології та фольклористики (2002).

Поет особисто підготував і провів сотні творчих вечорів, концертів музики, співу, поезії. Художник слова є постійним ведучим і літературним консультантом Харківського міського театру народної музики України «Обереги». Він є одним із ініціаторів та організаторів проведення фестивалю-конкурсу авторської пісні «Майдан» у Харкові (протягом 10 років), обласного дитячого фольклорного фестивалю «Крокове коло» та обласного поетичного фестивалю «Молода Слобожанщина». Митця нагороджено відзнакою «За подвижництво в культурі», він – автор збірок поезій «Пролог» (1976), «Земні турботи» (1978), «Обличчям до багаття» (1984), «Битий шлях» (1989), «Зазимки» (1990), «Планида» (1994), творів для дітей, які побачили світ в антології «Український садочок» (1997–1998) та в періодиці, «Яв» (2001), «Суголосся» (2006), «Петрові батоги» (2013), «Назовсім» (2016), збірки оповідань «На середині дороги» (2016) та інших. Вірші Віктора Бойка перекладено багатьма мовами, зокрема німецькою, білоруською, російською тощо.

З 1979 р. він є членом Національної спілки письменників України. Письменник багато працює, пише поезії, прозу, є активним громадським діячем, бере участь у масових заходах, виступає перед молоддю. Віктор Бойко уклав і відредагував антологію любовної лірики XVII–XX ст. «Слобожанська муза» (2000) й антологію громадянської лірики кінця XVII – початку XXI ст. «Слобожанська яса» (2006).

Літературну творчість митця високо поціновано – він став лауреатом літературно-мистецької премії імені І. С. Нечуя-Левицького (2008) та харківської муніципальної літературної премії ім. Олександра Олеся (2006), поета нагороджено грамотою Національної спілки письменників України та медаллю «Почесна відзнака» (2006).

Віктор Бойко керує літературною студією «Джерельце» (в обласній спеціальній гімназії-інтернаті для незрячих дітей імені В. Г. Короленка), на обласних і регіональних нарадах молодих літераторів очолює секцію поезії. Останнім часом посилену увагу приділяє просвітницькій діяльності, проводить творчі зустрічі мистецьких колективів зі школярами Харкова. Він створив фонотеки фольклору та авторської пісні на матеріалі проведених експедицій і концертів для потреб музичних навчальних закладів. Указом Президента України № 1008 від 13.11.2002 Вікторові Бойку присвоєно почесне звання «Заслужений працівник культури України» за вагомий особистий внесок у розвиток культури й мистецтва Харківщини, активну участь у роботі із творчою молоддю Слобожанщини, популяризацію українського мистецтва в Європі.

Ліричні поезії Віктора Бойка завжди цілісні, моральні та художньо досконалі. Завдяки вдало побудованій системі образів сьогодення постає абсолютно реальним, у кожному творі пересічна людина

може впізнати себе. Автор – знавець поетичного слова, уміє влучно добирати образи, римувати рядки, що подекуди зовсім не римуються. У його збірках постають різні ліричні герої, але всі вони прості сільські робітники, бо й сам поет походить зі звичайної родини, тож на собі відчув буденне сільське життя. Перші збірки В. Бойка містять переважно замальовки про людей, буття яких не байдуже авторові, їхні життєві історії поет пропускає через себе, роблячи акцент на філософському осмисленні світу, з роками стаючи мудрішим, заострюючи власне поетичне слово. Творчість поета пронизано глибоким змістом, насичено метафорами: *Дивитись, як осінній дощ іде, / хвилюючись, у вересні по площі, / і в літніх барвах прапори полоще; Їм би сонце обняти! / Їм би з вітром змагатись!* [2, с. 60]. За допомогою мовних засобів яскраво оприявлено образ героя, споріднений з автором, ніби він, як і той школяр, якого зустрічає мати, лише в кінці вірша усвідомлює: *Та це ж мене стрічає мати, / а я не впізнаю її* [3, с. 25].

Синівська любов до матері, мотив поваги, шани до найрідніших у світі людей нерідко звучить у поетових творах, але згодом до цього найціннішого додано ще й любов до власних дітей: *А змії летіти не хотів. / Він борсався і падав руба, / та хлоп'яки всієї округи / благали, щоб летів, летів. / Зелену стрічку для хвоста / знайшла у скрині баба Марта, / щоб змії ожив, рвонув зі старту / і хмари спиною дістає* [3, с. 7].

Не забуває поет нагадати читачеві й про власне дитинство, батьків, наголосити на тому, що його коріння – тут, у селі, що в цій буденності вся його душа: *Люблю в село я приїжджати, / Щоб цій землі віддати звіт, / Де перший раз сповила мати, / Де я з'явивсь на білий світ. / Туди, де вперше босі ноги / Ступили кроком ще малі, / Туди, де сходяться дороги, / Моєї рідної землі. / Туди, де в ріднім краю небо, / Де часу зовсім інший біг, / Де виникає в душі потреба / Ступити на батьківський поріг. / Де жовті верби над ярами, / Заліза шмаття по війні, / І на руках мозолі в мамі / Про все нагадують мені* [4].

Автор поезій не може не пригадати село, природу, рідні поля, – те, що йде від серця, стає істинним, справжнім, уможливорює дихання на повні груди: *Торкають душу, та не рвуть струну, – / я на своїй землі, не в високості, / немов дістався до рідні не в гості, / додому щойно з мандрів повернувся* [2, с. 221].

У вірші про батькову торбину ліричний герой глибоко переживає події, приміряючи всі труднощі дорослого життя на себе: *І моїм недитячим турботам / скоро, скоро настане пора* [1, с. 10]. Знов постає поетове особисте, зрозумілішою стає суть речей: *А в кирзовій торбині чорний хліб / нестиме батько, ідучи з роботи, / а в нього теж такі земні турботи, / як і в усіх живущих на землі* [1, с. 11].

У деяких віршах відчутно як меншає легкості, більшає турбот, хвилювань, з роками автор мудрішає, стає сильнішим духом: *І ніколи мені угору глянуть / І ніколи позаздрити тобі* [1, с. 27].

На схилі життя Віктор Бойко ніби підсумовує пройдений шлях. З досвідом розуміє, що кожній людині в житті всього дається достатньо, але отримує кожен те, на що заслуговує, тому в деяких рядках відчуваються й гостра сатира, і сарказм: *Бомжиха до бомжа зоветься з-під гірлянди, / ялинка ж і для них – сирітський, але рай; Я жив і ріс в оселі кріпаків / безпаспортних, зате із трудовнями* [2, с. 43].

У сучасних віршах з'являються зимові настрої, ніби певний спомин про минуле й нагадування про те, що замерзле серце здатна відігріти лише любов, що душа ще жива й відчуває все на повну силу: *Так споконвіку є либонь – / то в казку віруєш уперше, / то Богу молишся уперто... / А смерті не дає любов* [6, с. 168].

Не залишається митець осторонь і тих подій, які відбуваються зараз. Йому важко дивитися навкруги, спостерігати конфлікти, що точаться не лише зовні (у соціумі), а й у середині (у душі) кожної людини. І відгук поета такий самий пристрасний, чутливий, влучний, сповнений туги, жалю, розуміння жахливої дійсності: *Наснилася війна... І скрізь ворожі лиця... / По полю чорт гасав. З небес Господь дививсь. / За спиною мороз... Я пробував молитись... / Гриміла далина. Відлунювала вись* [6, с. 169].

На думку К. Голобородька, «життєдіяльність людини ґрунтується на її індивідуальному ставленні до світу, а за своїм внутрішнім змістом є процесом неперервного виміру, оцінювання життєво важливих властивостей буття. Специфіка світосприйняття людини безпосередньо пов'язана з геокліматичними умовами, що позначаються на її психологічних особливостях і ментальних цінностях. У структурі пріоритетів людини вагому роль відіграють соціумні орієнтації, що спричиняють не лише вчинкову, але й поведінкову культуру. Людське єство потребує соціальної самореалізації та соціального самовизначення, від яких помітно залежить фізична і духовна доля людини» [5, с. 218].

Отже, творчість Віктора Бойка є різноплановою й багатогранною. Образи в його поезіях влучно передають настрій митця, його душевний стан, особисту манеру художнього мовлення. Утім, ще є багато аспектів творчості Віктора Бойка, які не вивчено докладно. Їх аналіз і стане метою подальших досліджень.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

1. **Бойко В. С.** Битий шлях: поезії. Київ: Молодь, 1989. 104 с.
2. **Бойко В. С.** Назовсім: вірші. Харків: Майдан, 2016. 236 с.

3. **Бойко В. С.** Обличчям до багаття: поезії. Харків: Прапор, 1984. 47 с.
4. **Бойко В. С.** Поезії. Режим доступу: [https:// www.ukrlit.vn.ua/](https://www.ukrlit.vn.ua/)
5. **Голобородько К. Ю.** Ідіостиль Олександра Олеся: лінгвокогнітивна інтерпретація: монографія. Харків: Харківське історико-філологічне товариство, 2010. 527 с.
6. **Дорога** до слобожанської душі. Літературна скарбниця Харківщини: навч. посіб./підзаг.ред. А.Г.Біди. Харків: Вид-во Сілічева С.О., 2016. 232 с.
7. **Єрмоленко С. Я.** Синтаксис віршового мовлення: дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук. Київ, 1968. 338 с.
8. **Калашник В. С.** Мовна особистість митця в індивідуально-авторській поетичній картині світу (спостереження над лірикою А. Мойсієнка) // Світ мови: поетика текстових структур: наук. зб. на пошану проф. А. Мойсієнка; за ред. проф. М. Зимомрі. Київ – Дрогобич: Посвіт, 2009. С. 65–69.
9. **Перерва А.** Срібний вік: вірш Вікторові Бойку // Березіль. 1999. № 1–2. С. 31.
10. **Степанченко И. И.** Поэтический язык Сергея Есенина (анализ лексики). Харьков: Харьковский гос. пед. ун-т, 1991. 189 с.
11. **Сухенко В. Г.** Лексика поетичних творів Дмитра Білоуса: структурно-семантичний і когнітивно-прагматичний аспекти: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук. Харків, 2009. 20 с.

Надійшла до редколегії 10.08.2017